

Doğa®

DEV BELGESEL

Doğa®

Arazi Rehberi

Türkiye ve Ortadoğu'nun Kuşları

R.F. Porter, S. Christensen, P. Schiermacker-Hansen

DEV BELGESEL

Doğa Derneği Yayınları

Arazi Rehberi

Türkiye ve Ortadoğu'nun Kuşları

R. F. Porter, S. Christensen, P. Schiermacker-Hansen

Yapım ve Yayın Koordinatörü

Cavit Bilen

Çeviri

Kerem Ali Boyla ve Kazım Çapacı

Çizimler

A. Birch, J. Gale, M. Langman, B. Small

Kapak Tasarım

Doğa Derneği

Mizanpaj

Inova

Baskı

Uzerler Matbaası

Bu kitabın Türkiye ve Ortadoğu'daki yayın hakları Cavit Bilen - DEVBELGESEL A.Ş. ye aittir.

Bu yayının hiçbir bölümü yayımcı izni olmadan çoğaltılamaz ya da başka fotografik, elektronik ve mekanik biçimlerde, fotokopiyle kopyalama, kaydetme, bilgi depolama ve bilgi çekme sistemleri dahil olmak üzere kullanımı yapılamaz.

Birinci Basım : Ankara – 6 Mart 2009 – (2.000 adet)

ISBN 978 - 605 - 60487 - 0 - 8

Field Guide to the
Birds of Middle East

Christopher Helm

Londra

Birinci Baskı: 2004, A & C Black Publishers Ltd., 38 Soho Square, London W1D 3HB

Telif hakkı © 1996 R. F. Porter, S. Christensen, P. Shiermacker-Hansen

Arazi Rehberi

Türkiye ve Ortadoğu'nun Kuşları

R.F. Porter, S. Christensen, P. Schiermacker-Hansen

Çizimler

A. Birch, J. Gale, M. Langman, B. Small

Çeviri

Kerem Ali Boyla, Kazım Çapacı

Güven Eken

Doğa Derneği Başkanı

Bu kitapla birlikte elinize geçen resimlere dikkatle bakın. Onlar sadece bir kâğıdın üzerindeki renkli lekeler değil. Orada gördüklerinizin hepsi birer gerçek varlık ve hemen hepsi yanı başımızda yaşıyor. Onları fark etmek, yüz yüze gelmek bütünüyle sizin isteginize bağlı.

Kuş gözlemenin en güzel tarafı işte tam da burada yatıyor. Kitabınızı alıyorsunuz ve boynunuza bir dürbün takıyorsunuz. Yakındaki bir doğa sahnesini buluyor ve olan biteni seyretmeye başlıyorsunuz. Neye mi bakıyorsunuz?

Önce neye bakmayacağımızdan başlayalım. Bu sahnenin çerçevesi yok, dijital ekranı yok, kablosu yok. Oynanan oyunda senaryo yok, yönetmen yok, patron yok, rant yok, muhabir yok, denetim yok, reklam yok! Şaşırdınız mı? İşte kuş gözlerken yüz yüze geldiğimiz bu şey, bakmayı çoktandır unuttuğumuz bir şeyin, yani “gerçeğin” ta kendisi.

Doğayı tanımak ve korumaya başlamak için kuş gözlemciliği kadar kolay ve zevkli bir araç düşünemiyorum. Doğada kuş gözlerken tanık olduğunuz her sahneye sonsuz açıdan yaklaşabilir ve kendinize en yakın olanı bulabilirsiniz. Bir kuşun güzelliğini doya doya seyredebilir, fotoğrafını çekebilir ya da çevresiyle olan ilişkisini araştırabilirsiniz. Sadece gördüğünüz kuşların listesini tutmak bile sizin için önemli ve keyifli olabilir. Yaralı kuşlara bakıp onları yaşama geri döndürebilirsiniz. Doğa Derneği'ne üye olarak kuşlar ve doğayla uyumlu bir yaşam sürmenin sırlarını araştırabilirsiniz.

Tercihiniz ne olursa olsun, kuşlarla birlikte olduğunuz sürece bakışlarınızdaki mutluluk hiç eksilmeyecek, her geçen gün daha da artacak.

Kuşçuluk vakti geldi çattı. Daha fazla beklemeyin!

Türkiye ve Ortadoğu'nun Kuşları

Türkiye ve Ortadoğu'nun Kuşları sadece bölgenin kuşlarını ele alan ilk ayrıntılı arazi rehberidir.

Kitapta Sukutra Adası dahil Arabistan Yarımadası, Ürdün, Lübnan, Filistin, İsrail, Suriye, Irak, İran, Türkiye ve Kıbrıs'ta bulunan bütün türler ve rastlantısal konuklar kapsanır.

Kısa ve öz metinler 700'den fazla türün tüylerinin ve tanınabilen bütün seslerin detaylarını tasvir eder.

Tabloların karşı sayfalarında yer alan dağılım haritaları, her bir türün durumu ve tercih ettiği yaşam alanıyla ilgili ayrıntılı notlarla desteklenmiştir.

Dört ressam kitap için özellikle tasarlanmış tablolardan muhteşem bir seri hazırladılar. Bu tablolar kitapta tanımlanan bütün formları renkli olarak gösterir.

Yazarlar, bölgede bulunan birçok harika kuş türünün arazi tayini, biyolojisi ve korunması hakkında 30 yılı aşan araştırmalarıyla, Ortadoğu'da ornitoloji konusunda geniş bir tecrübeye sahiptirler. Bu kaynak kitap, alanı ziyaret eden kuş gözlemcileri için vazgeçilmez bir rehber olmanın ötesinde, bölgenin avifaunasını (kuş topluluklarını) koruma ve araştırma projelerinde yer alanlar için çok önemli bir araç olacaktır.

Yapılacak araştırmalar hem yerli, hem de Avrasya ve Afrika arasındaki göçleri sırasında bölgeden geçen türler için son derece büyük bir öneme sahiptir.

Kuşlar ve fotoğrafçılık için;

www.kustr.org

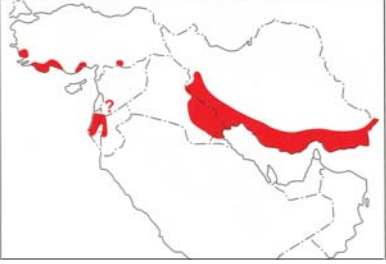
www.trakus.org

www.fotokritik.com

www.kazimcapaci.com

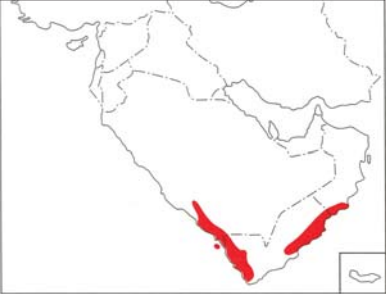
384 İzmir Yalıçapkını (*Halcyon smyrnensis*)
White-breasted Kingfisher

Dağılım: Genelde yerleşiktir, ancak bazı bireyler kışın Kuveyt'e iner. Suudi Arabistan'ın doğusu ve merkezinde nadir ziyaretçidir. Kıbrıs, Lübnan, Katar, BA'E'de rastlantısal konuktur. **Yaşam Alanı:** Tamamen kurak, ormanlık çıplak araziler ve palmiye korulukları; ağaçlarla çevrili göller, nehirler ve diğer sulakalanlar. Kum yığınlarındaki oyuklarda yuva yapar.

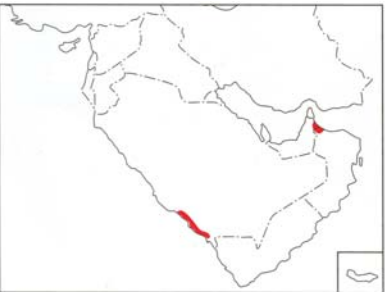
385 Boz Başlı Yalıçapkını (*Halcyon leucocephala*)
Grey-headed Kingfisher

Dağılım: Yaz ziyaretçisidir. BA'E'de rastlantısal konuktur. **Yaşam Alanı:** Sulak olan ya da olmayan ağaçlı vadiler, özellikle 250 -1500 m arasındaki palmiyeler, alçak irtifalarda göç halindedir. Kum yığınları ya da uçurumlarda yuva yapar.

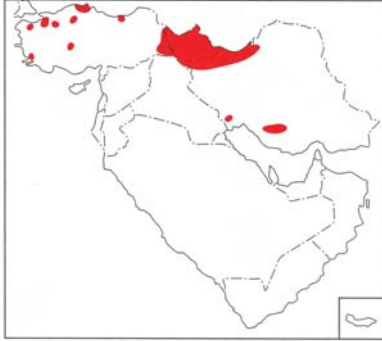
386 Beyaz Kuşaklı Yalıçapkını (*Halcyon chloris*)
White-collared Kingfisher

Dağılım: Yerleşiktir, olasılıkla dağılım gösterir. **Yaşam Alanı:** Mangrovlar. Ağaçlarda ya da kum tepelerindeki oyuklarda yuva yapar.

387 Yalıçapkını (*Alcedo atthis*) Common Kingfisher

Dağılım: Kısmen göçmen olmasına rağmen bazı yerlerde yerleşiktir. Doğu Akdeniz ve güney kısmı hariç Arabistan Yarımadası kıyılarına ulaşır. Yemen'de rastlantısal konuktur. **Yaşam Alanı:** Nehirler, taş yığınları olan çaylar, kanallar ve göller, kışları ayrıca kıyılar. Kum tepelerindeki oyuklarda yuva yapar.

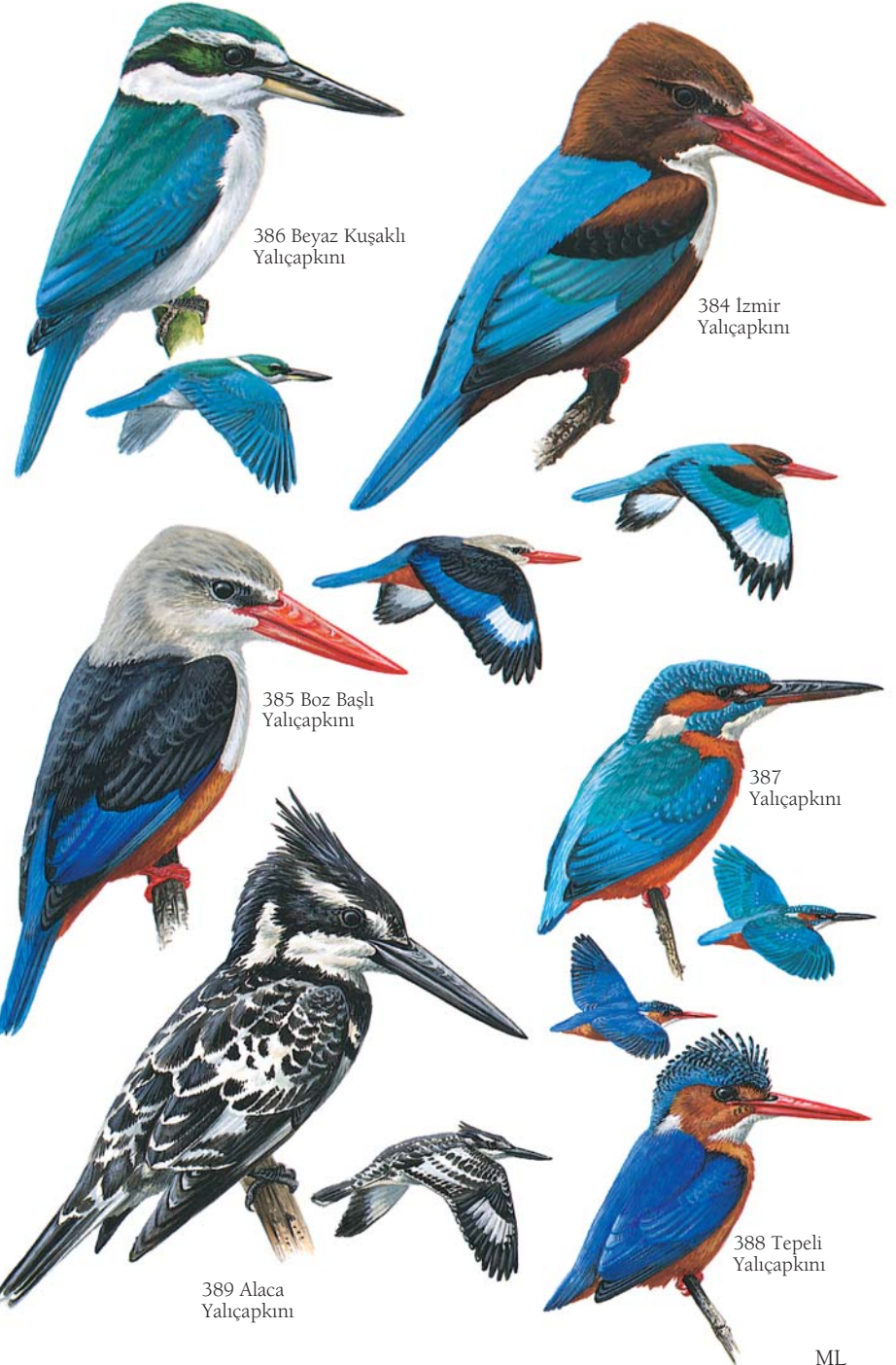
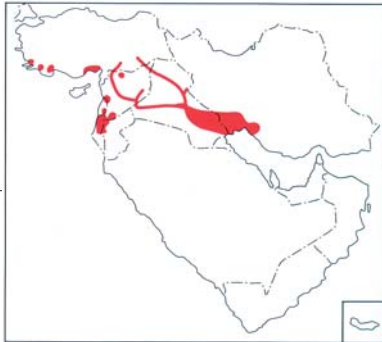

388 Tepeli Yalıçapkını (*Alcedo cristata*) Malachite Kingfisher

Dağılım: Yemende çok nadirdir (Afrika'dan gelir), olasılıkla üremiştir. **Yaşam Alanı:** Bitkili durgun sular.

389 Alaca Yalıçapkını (*Ceryle rudis*) Pied Kingfisher

Dağılım: Genelde yerleşiktir. Bazı bireyler Kuveyt'e uzanacak şekilde İran, Irak; nadiren Kıbrıs ve Basra Körfezinin güneydoğusunda kışlar. Suudi Arabistan'ın merkezi ve kuzeyi ile Umman'da rastlantısal konuktur. **Yaşam Alanı:** Nehirler, göller, halicler, tuz gölleri ve kıyılar. Kum tepelerindeki oyuklara yuva yapar.

386 Beyaz Kuşaklı Yalıçapkını

384 İzmir Yalıçapkını

385 Boz Başlı Yalıçapkını

387 Yalıçapkını

389 Alaca Yalıçapkını

388 Tepeli Yalıçapkını

181 Beçtavuğu Numida meleagris**TABLO 30**

Helmeted Guineafowl

B: 63 cm. K.A: 97 cm. Erişkini evcil tavuk boyunda, **kısa kuyruklu, kurşunu gri** renkli, kendisine özgü bir tavukgildir. Kırmızı ve mavi renkli küçük kafasının üstünde açık **kahverengi boynuzumsu bir çıkıntı** vardır. **Bütün tüyleri yuvarlak beyaz beneklerle kaplıdır.** Genci daha soluk renkli ve kahverengidir, benekleri kirli beyaz, tepesindeki boynuzumsu çıkıntı ise belirsizdir. Sürüler halinde dolaşır, çok hızlı koşar, bu esnada başını dik tutar, uçarken hızlıdır, arada kısa kısa süzülür.

Sesi: Tehlikeyi sezen ya da geceleyen sürülerin çıkardığı uzun, boğuk, genizsel ve noktalı 'kek, kek, kek, kek, kaaaaa, ka, ka, ka, ka, kaaaa, ka ka', en sık duyulan sesidir.

182 Bildircinyelvesi Turnix sylvatica**TABLO 30**

Little Button Quail (Andalusian Hemipode, Small Button Quail)

B: 15 cm. K.A: 27 cm. Toprak rengi tüyleri, şekli ve yürüyüşüyle bildircina benzese de ondan daha küçüktür. **Göğüs ortası desensiz ve turuncu, göğüs kenarları siyah ve beneklidir. Bildircında bulunan siyah yüz çizgileri yoktur.** Dişisi erkekten daha parlak renklidir. Son derece gizli yaşar, takip edilip kaldırılması neredeyse imkansızdır. Uçarken bir tarla kuşu boyundadır, kanatları ve kuyruğu kısa, kanat ucu yuvarlak uçludur, koyu kanat telekleri açık kahverengi kanat örtüleri ve gövdesiyle zıtlık oluşturur. Hızla uçar, kanatları pır pır eder, kısa zaman sonra konar.

Sesi: Dişinin kendisini 'görücüye' çıkardığı sesi ilginç, kalın bir borudan çıkarcasına pes ve dalgalı bir 'kruuuu---' ya da 'huuu---' sesidir, genellikle 1 saniye sürer ve her 30 saniye boyunca 1-2 saniyede bir tekrar edilir. Daha çok geceleyin duyulan bu ses uzaktan bir ineğin böğürmesini andırır.

183 Sukılavuzu Rallus aquaticus**TABLO 31**

Water Rail

B: 26 cm. K.A: 41 cm. Çoğunlukla sesi duyulan, nadiren görülen, görüldüğünde çoğunlukla bir sazlığın ya da diğer sucul bitkilerin kenarından yürüyen bir bataklık kuşudur. Sutavugundan bariz derece küçüktür, **ancak suyvelerinden büyüktür**, hep-sinden **uzun ve ince gagasıyla** kolaylıkla ayrılır. Erişkinin üstü **kahverengi üzerine siyah benekli**, alt tarafı ve başının yanları düz kurşuni gri, **böğrü enine kalın siyah çizgilidir. Beyaz kuyruk altı ve kırmızı gagası** dikkat çekicidir. Gencinin yüzü kahverengi, altı koyu kahverengi ve **benekli, gagası maviden çok** siyahımsıdır. Kuyruğunu çoğunlukla kalkık tutar, uyarı amacıyla kuyruk kakar, çok hızlı koşabilir. Havalandığında kısa bir mesafe uçar, bu sırada yuvarlak kanatlarını çabuk çabuk çırpar ve bacakları geriye doğru sallanır, ardından kendisini bir bitki örtüsünün içine atar.

Sesi: Bulunduğu bitki örtüsünün içinden homurtu, inilti, kişneme, mide guruldama ve hatta domuz böğürmesini andıran çeşitli sesleri duyulur. İlkbaharda erkekler ve ara sıra dişiler saatlerce ritmik bir 'trüt -trüt—trüt—' sesi çıkarır, bazen sonuna bir trıl de eklenebilir.

184 Benekli Suyelvesi Porzana porzana**TABLO 31**

Spotted Crane

B: 23 cm. K.A: 40 cm. Yuvarlak gövdeli ve nispeten küçük başlı bir kuştur, sukılavuzundan biraz küçük, bataklık suyelvesinden biraz büyüktür. **Gövdesi küçük beyaz beneklerle kaplıdır.** Gagası kısa ve sarı, gaga kökü kırmızıdır. Kıçı belirgin şekilde siyah beyaz çizgilidir, ancak **kuyruk altı örtüleri sarımsıdır**, yürürken kuyruğunu yukarı kaldırdığında bu rahatça gözükür. Gencinin başında grilik bulunmaz; boğazı beyazımsı,

altı parlak kahverengi üzerine beyaz beneklidir. Nadiren görülür, yavaş ve ağır adımlarla yürür, arada aniden çömelmiş bir vaziyette koşturur. Kaldırılması sukılavuzu ve diğer suyveleri kadar kolay değildir, uçarken sukılavuzunu andırır, arada ayaklarını sarkıtığında küçük bir sutavugunu anımsatır.

Sesi: Her iki cinsiyet saniyede bir duyulan, **ritmik ve uzun uzun devam eden** bir ıslık çıkarır, 'huit---huit---'. Hava iyice karardıktan sonra ötmeye başlar, gece boyunca öter.

185 Bataklık Suyelvesi Porzana parva**TABLO 31**

Little Crane

B: 19 cm. K.A: 37 cm. Orta boylu suyelvesidir, **desensiz gri alt tarafı ve son derece belirgin çizgili kuyruk altı örtüleriyle** tanınır. Küçük suyelvesi kadar toparlak değildir, bacaklar ve boynu daha uzundur. Kanatları kapalı halde küçük suyelvesinden uzundur; el teleklerinin görünen kısmı en azından kın telekleri kadar uzundur. Kın teleklerinin deseni oldukça farklıdır; bu tüylerin açık sarımsı iç kamaları hizalanarak **katlanmış kanadın üstü boyunca uzanan geniş krem rengi yatay bir çizgi** oluşturur. Erkeği bunun dışında **böğründeki çizgilenmenin daha az olması**, beneksiz üstü, **gaga kökünün kırmızı olması** ve yeşil bacaklarıyla küçükten ayrılır. Dişinin alt tarafı saman sarısı, gıdı ve boğazı beyaz, yanakları ve kaşı grimsidir. Genci dişinin grimsiz bir modelidir, böğründeki şeritler erişkininkinden belirgindir, küçük suyelvesinin gencinden gövde **yapısı, kın teleklerinin deseni** ve daha az çizgisiz üstü ile ayrılır. **Bölgede kışın ya da ilkbaharda rastlanan ve altı saman sarısı olan bir suyelvesi sadece dişi bataklık suyelvesi olabilir.** Çok zor görülür, çoğu zaman suda yüzen sucul bitkilerin üzerinde yürür.

Sesi: Erkeğin ötüşü yüksek seste, gittikçe hızlanan, vıraklama ile havlama arasındadır, 'kva— kva— kva— kva— kva - kva -kva-kva-kva-kva-kva—'. Dişinininki kısadır, aniden hızlanır ve titreşimli bir trille son bulur, 'kvek—kvek-kverrrrr'.

186 Küçük Suyelvesi Porzana pusilla**TABLO 31**

Baillon's Crane

B: 18 cm. K.A: 35 cm. Bataklık suyelvesine çok benzer, ondan biraz daha küçük, daha toparlak ve **çok daha kısa kanatlıdır.** Üst tarafı canlı kırmızı kahverengi üzerine küçük ve düzensiz şekilde dağılan birbirinden farklı ve halkamsı beyaz süslerle kaplıdır. **Kın telekleri** bataklık suyelvesinde olduğu gibi **hiçbir zaman kanadın iç kısmında açık renkli bir çizgi oluşturmaz.** Her iki cinsiyetin de alt tarafı mavimsi gri, **böğründe siyah beyaz çizgiler daha kalın ve belirgindir. Gagası tekdüze yeşildir, gaga kökünde kırmızı bulunmaz.** Bacakları ve ayakları kirli zeytin yeşilidir, bazen daha parlak yeşil görünebilir. **Genci bataklık suyelvesinden daha kalın çizgilidir; kısa kanatları ve gövde yanında kın teleklerinin açık bir çizgi oluşturmamasıyla ondan güvenle ayrılır.** En çok saklanan suyelvesidir, bazen suda yüzen bitkilerin üzerinde görülebilir.

Sesi: Erkeğin sesi tok, kuru ve bir kurbağa sesini andıran bir hırıltıdır, 'trrrrr—trrrrr—trrrrr—', 1-2 saniye sürer ve 1-2 saniyelik aralarla çıkar. Çok yüksek seste değildir, uzaktan dönen bir bisiklet tekerleğinin arasına sokulan sert bir kartonu andırır.

187 Bildircinkılavuzu Crex crex**TABLO 31**

Corncrake

B: 29 cm. K.A: 50 cm. Saklı dolaşan, bildircından daha iri ancak şekli ve genel özellikleriyle suyvelerine benzeyen karasal bir yelvedir. Yerden kaldırılmadığı sürece nadiren bitki örtüsünden çıkar. Uçarken görüldüğünde bir keklik ferigini andırır, ancak **kırmızı kahverengi kanat örtüleri** ve sarkan bacaklar ile tanınabilir. Varlığı **tipik üreme ötüşüyle** fark edilir.